



3



4

Obr. 3. Knižecí Pláně, okr. Prachovice, zaniklá dřevorubecká vesnice Fürstenbut. Opuštěný sklep naproti usedlosti čp. 35. Foto: Martin Kuna, 2013.

Obr. 4. Knižecí Pláně, okr. Prachovice, zaniklá dřevorubecká vesnice Fürstenbut. Ruiny kostela s obnoveným dřevěným křížem z roku 2007. Foto: Martin Kuna, 2013.

Je třeba vytvořit podmínky (pravidla), za nichž mohou archeologické památky vlastnit soukromé osoby. Zdá se, že zde bude nutné zavést některá omezení soukromého vlastnictví, která především zamezí ničení památek.

Nové pojetí památek pochopitelně ovlivní i teorii jejich získávání (v archeologii tzv. terénní výzkum). To je však další rozsáhlé téma.

Nová fáze ochrany památek

Mohlo by se zdát, že v podstatě navrhuje, aby se z lidského světa stala instituce pro dokumentaci a studium minulosti. Chci proto zdůraznit, že úkolem památkářů je mimo jiné realizovat zásady pro zánik památek: jejich úkolem nemůže být tento zánik ani řídit podle předem stanovených principů, ani plně odkázat náhodě. Optimalizaci zániku památek lze vždy formulovat jen z hlediska konkrétní situace, která se neustále mění. Každému je ale zřejmé, že zánik nemůže být nikdy nulový a dokonce ani malý.

Podle mého přesvědčení nelze ani vytvářet trvale platné seznamy památek (databáze), protože každé období současnosti klade důraz na jiné deskriptory a nelze předvídat, které to v dalším období budou. Tvorba struktury databáze a její naplnění jsou pracné činnosti, a tak se může snadno stát, že databáze zastará dříve, než je dokončena.

Databáze v nových podmínkách bude ovšem vypadat úplně jinak. Výchozí bodem bude zachycení současné situace, tedy víceméně mapa GIS doplněná informacemi o nemovitých arte-

faktech a seznamem artefaktů movitých, případně také ekofaktů. Dále bude třeba zaznamenávat časové změny, a to jak v dalších obdobích, tak v obdobích minulých. Tato část databáze bude víceméně shodná se současnými seznamy památek v obvyklém pojetí.

Námítka, že toto všechno vyžaduje prohibitivní rozsah pracovního nasazení, je platná. Není proto snadné rozhodnout, kdy k budování takových databází přistoupit.

Je jistě uspokojivý konstatovat, že pozorovatelná i zdůvodnitelná tendence moderní společnosti ukazuje, že v mnoha zemích stoupá počet osob, které se archeologii věnují. Současně přibývá digitalizovaných podkladů, jež bude možné k uvažovaným databázím víceméně jen připojit. Můžeme doufat, že porostou i schopnosti archeologů a techniků všemožně urychlit práce na dokumentaci nemovitých i movitých artefaktů.

V prostředí, které jsem výše naznačil, nebudou zřejmě v brzkých desetiletích technické překážky ani pro realizaci velkých databází. Problémem stále zůstává jejich účel (smysl). Mám totiž dojem, že většina archeologů je nepotřebuje, a to také způsobuje jejich nízké využití. Archeologové se totiž stále ještě zabývají především formálním aspektem svých pramenů a prostorový aspekt aplikují jen zřídka. A to zejména ke studiu osídlení ve vztahu k přírodnímu prostředí, což je velmi problematická otázka (pokud vůbec není scestná).

Zůstává tedy možnost využití databází památkářů, to je ale stejně problematické. Predikce na základě předchozích nálezů pomůže odhalit jen jejich velké koncentrace, moderní archeologii ale mohou posunout kupředu především koncentrace malé a ojedinělé nálezy, pro které většinou chybí podklady a zejména přesná lokace v terénu. Samozřejmě existují výjimky, ty však ve vztahu k oikumeně osídlené v minulosti mají malý rozsah.

Nejúspěšnější jsou proto archeologické databáze z hlediska jejich byrokratických důsledků, tj. podchycení jedné části státního vlastnictví. Není to ale málo?

Evžen NEUSTUPNÝ

Zveřejňování archeologické dokumentace v Polsku

Problematika aktuálního postavení péče o archeologické památky a s ní souvisejícího nakládání s archeologickými daty byla na severovýchod od českých hranic řešena na přelomu tisíciletí. Výsledkem diskuse, vedené napříč kruhem odborníků z řad terénních badatelů, akademického sboru a specialistů působících v institucích státní památkové péče, bylo vypracování návrhu zákona o ochraně památek a o péči o ně a posléze vyhlášky na tento zákon navazující.¹ Na průběhu příprav této právní normy a na její finální podobě se významně podílely ekonomické a společenské procesy, jež se v Polsku odehrály po roce 1989. Zejména výstavba nové dopravní infrastruktury, ale i soukromé podnikatelské aktivity a s nimi spo-

■ Poznámky

¹ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dostupné online: <https://www.nid.pl/upload/iblock/852/8525876e1f81b7e8e3f37e781f9cdafd.pdf>, vyhledáno 13. 11. 2017. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. Dostupné online: <https://www.nid.pl/upload/iblock/315/315cc9bbec9647255ff31544af435d6c.pdf>, vyhledáno 13. 11. 2017. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14. 10. 2015. Dostupné online: <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2015/1789>, vyhledáno 13. 11. 2017.

jené stavební vlny zapříčinily rapidní nárůst záchranných archeologických výzkumů a na ně vázaných dat, se kterými bylo třeba zodpovědně nakládat. K výraznému zrychlení schvalovacího procesu nové legislativy přispívaly rovněž polské přípravy na vstup do Evropské unie. Nemalý význam ve snahách o uchopení široké archeologické problematiky měl i rychlý vývoj informačních a detekčních technologií. Není tajemstvím, že i po polské transformaci v roce 1989 nastal problém s takřka neomezeným přístupem k detektorům kovů a protizákonným chováním některých majitelů těchto přístrojů. Mimo jiné i právě proto byly vytvořeny administrativní a legislativní nástroje k potírání nelegálního získávání artefaktů a obchodování s nimi.

Příkladem je dohoda uzavřená mezi Národním ústavem ochrany kulturního dědictví (*Narodowy Instytut Dziedzictwa*), policií a aukčním portálem Allegro.²

Je možno konstatovat, že komplexní řešení otázek spojených s péčí o archeologické památky a se sběrem a zpřístupňováním informací o zdejších archeologickém dědictví se váže s Úřadem hlavního konzervátora památek (*Urząd Generalnego Konserwatora Zabytków*), který vznikl už v roce 1930.

Podle znění polských zákonů jsou informace o prováděných záchranných archeologických výzkumech a jejich výsledcích informacemi veřejnými. Je třeba podotknout, že pokud jde o výzkumy realizované centrálními investicemi (dálnice, obnova center historických měst), které jsou vázány na dotační programy pocházející ze státního rozpočtu, respektive zdrojů poskytovaných Evropskou unií, je přístup širší veřejnosti k informacím jednodušší než v případech výzkumů realizovaných soukromými investory na soukromých pozemcích. Podobně jednoduchý je přístup k datům získaným z výzkumů prováděných na pozemcích ve vlastnictví státu i k údajům pocházejícím z tzv. programu archeologického snímkování Polska (*Archeologiczne Zdjęcie Polski – AZP*), což je program sběrů a mapování archeologického potenciálu území státu, který organizované a v celostátním měřítku probíhá již několik desítek let. Dokumentace z tohoto programu je shromažďována na dvou místech – centrálně ve Varšavě a na územně příslušné pobočce konzervátora památek.³

Přístup ke všem informacím o terénní archeologické činnosti je možný prostřednictvím osobní nebo institucionální žádosti směřované na úřad místně příslušného konzervátora.

Zprostředkování archeologických dat probíhá ve studovně a je spojeno s dodržováním autorských práv a provozního řádu archivu (je zakázáno kopírování – i když praxe bývá různá). Je ale třeba říci, že ve snaze ochránit některé in-

Obr. 1a, b. *Den otevřených dveří na archeologickém výzkumu hlavního náměstí v malopolské Bochni. Foto: Tomasz Stodolny, 2017. Dostupné online: <http://www.bochnianin.pl/n/wydarzenia/21903/setki-bochnian-ogladaly-szczatki-ratusza>, vyhledáno dne 14. 11. 2017.*

formace před nekalými praktikami jednotlivců z řad laické veřejnosti používají konzervátoři různé argumenty, které mají omezit přístup k těmto datům.

V případě, že jde o data z výzkumů realizovaných soukromým investorem na soukromých pozemcích, je praxe odlišná, neboť konzervátor žádá vedoucího výzkumu (autora náleзовé zprávy) o souhlas se zpřístupněním údajů.

Podle etických norem Výboru pro vědy pre- a protohistorické Polské akademie věd (*Komitet Nauk Pra- i Protohistorycznych Polskiej Akademii Nauk*, dále KNPP PAN)⁴ z roku 2003 je archeolog povinen zveřejňovat výsledky své odborné činnosti co nejrychleji, jak jen je to možné, a na odpovídající vědecké a editorské úrovni (§ II. 1.). Dále je povinen zpřístupňovat informace o své práci ostatním odborníkům a nesmí zneužívat autorských práv. Výsledky a výstupy kolektivní spolupráce se mohou publikovat pouze s vědomím a souhlasem všech autorů (§ II. 2.). Prvenství v publikaci nových výsledků je garantováno autorovi výzkumu pouze po dobu deseti let od jeho ukončení, po uplynutí této lhůty je výlučnost na terénní dokumentaci a zpracování nálezů ukončena a má k ní být umožněn všeobecný přístup (§ II. 3.). V kontextu zde diskutovaného je na místě upozornit na vyzdvihnutí významu popularizačních a širších edukačních a didaktických úloh, které by měli jednotliví archeologové plnit (§ IV. a § V.).

Také interní materiál archeologické obce – etický kodex člena Vědeckého sdružení polských archeologů (*Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich*, dále SNAP)⁵ z roku 2010 – ve své preambuli přímo uvádí, že „společnost má právo na přístup k informacím o dějinách lidstva, jež jsou získávány prostřednictvím archeologických výzkumů“ a archeolog by měl provádět výzkum za účelem čerpání nových a hodnotných dat, která následně zveřejní srozumitelným způsobem. Mezi povinnostmi člena SNAP je zdůrazněna aktivní činnost za účelem informování orgánů státní správy, samosprávy a široké veřejnosti o významu archeologického dědictví prostřednictvím všech dostupných sdělovacích prostředků. Dále je zdůrazněn význam vysvětlení rozdílů mezi vědeckou činností a nekalým chováním nekvalifikovaných „hledáčů pokladů“ (§ I. 2.). Jako doplnění k § II. 3. etických norem KNPP PAN se v etickém kodexu poukazuje na váhu archeologické dokumenta-



1a



1b

■ Poznámky

2 Marcin Sabaciński, *Zasady współpracy Narodowego Instytutu Dziedzictwa z portalem aukcyjnym Allegro w zwalczaniu nielegalnego obrotu zabytkami archeologicznymi*, in: Liv Ramskjær – Anne Nyhamar – Alexandra Chabiera et al. (edd.), *Stop przestępczości przeciwko dziedzictwu. Dobre praktyki i rekomendacje. Projekt „Legalny i nielegalny obrót dobrami kultury. Platforma badawczo-edukacyjna wymiany doświadczeń w dziedzicinie zapobiegania przestępstwom przeciwko dziedzictwu kulturowemu”*, Warszawa 2011, s. 107–110. Dostupné online: https://www.nid.pl/pl/Wydawnictwa/inne%20wydawnictwa/Publicacja_pl.pdf, vyhledáno 14. 11. 2017. – Bartosz Skaldawski, *Współpraca między służbami zwalczającymi przestępstwa przeciwko dziedzictwu kulturowemu a instytucjami wyspecjalizowanymi w ochronie zabytków*, in: ibidem, s. 91–98. – Anna Skaldawska, *Rola baz danych wykorzystywanych przez Służbę Celną RP w walce z przestępczością przeciwko zabytkom*, in: ibidem, s. 83–86. – Marcin Sabaciński – Maciej Trzciński, *Kilka uwag o zwalczaniu przestępczości przeciwko zabytkom archeologicznym*, *Ochrona Zabytków* LXII, 2009, č. 3, s. 67–76. Dostupné online: [http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Ochrona_Zabytkow/Ochrona_Zabytkow-r2009-t62-n3_\(246\)/Ochrona_Zabytkow-r2009-t62-n3_\(246\)-s67-76/Ochrona_Zabytkow-r2009-t62-n3_\(246\)-s67-76.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Ochrona_Zabytkow/Ochrona_Zabytkow-r2009-t62-n3_(246)/Ochrona_Zabytkow-r2009-t62-n3_(246)-s67-76/Ochrona_Zabytkow-r2009-t62-n3_(246)-s67-76.pdf), vyhledáno 14. 11. 2017.

3 Konzervátor památek je jmenován vojvodou, jehož funkce odpovídá v České republice úřadu hejtmána.

4 Etické normy jsou dostupné online z: http://www.archekom.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=68:zbior-zasad-postpowania-i-norm-etycznych-rodowiska-archeologow-w-polsce&catid=32:aktualnoci-i-wydarzenia&Itemid=46, vyhledáno 2. 11. 2017.

5 Etický kodex člena Vědeckého sdružení polských archeologů je dostupný z: <http://snap.org.pl/dokumenty/kodeks-etyki/>, vyhledáno 2. 11. 2017.

ce a v ní obsažených dat jakožto součástí společného archeologického dědictví (§ I. 12.). Mezi odpovědnostmi členů SNAP ke společnosti je vyzdvihnout význam odborné úrovně a srozumitelného způsobu prezentace výsledků vědecké práce (§ II. 1.) či pro mnohé kontroverzní zápis o zveřejňování údajů o umístění archeologických lokalit (s výjimkou těch, které jsou chráněny konzervátorem památek). Z mnoha povinností členů SNAP k ostatním archeologům můžeme například jmenovat: dbalost o co nejvyšší didaktickou činnost (§ III. 12.); povinnost vedení srozumitelné a trvale využitelné terénní dokumentace pro ostatní archeology (§ III. 13.); zajištění přístupu k dokumentaci a k movitým a nemovitým nálezům pro všechny zájemce a jejich vzájemné provázanosti (§ III. 15.); povinnost zpřístupnění předběžných informací o výsledcích činnosti archeologické obci do 6 měsíců od ukončení každé terénní sezóny (§ III. 16.).

Některá z výše uvedených interních pravidel týkajících se nakládání s archeologickými informacemi si v minulosti našla uplatnění v rámci vyhlášek Ministerstva kultury a národního dědictví (MKIDN).⁶

V nejmladším z normativních aktů, který se zabývá archeologickými daty,⁷ je například potvrzen § III. 16. etického kodexu SNAP (§ 19. 8.) a dále stanovena lhůta tří týdnů pro odevzdání zprávy o archeologické akci (§ 19. 9.) a tří let o archeologickém výzkumu (§ 19. 11.). Ve shodě s předchozími vyhláškami je i v tomto aktu stanoven rozsah a jednotlivé součásti archeologické dokumentace, již je v rámci závěrečné nálezo- vé zprávy o archeologickém výzkumu povinen každý vedoucí terénní akce po jejím ukončení předat místně příslušnému konzervátorovi.⁸

Z diskusí s polskými kolegy ovšem často vyplývá, že současná situace se od znění paragrafů mnohdy odlišuje. Především nedostatečný počet archeologů v úřadech regionálních konzervátorů znamená, že nemůže být prováděna vnitřní kontrola úplnosti odevzdávaných dat, natož pak jejich kvality.

Při pokusu o odpověď na otázku, zda je zveřejňování archeologické dokumentace účinným nástrojem veřejné kontroly a zda se může pozitivně odrazit v kvalitě odborné archeologické práce, nepanuje v Polsku shoda. Řada polských kolegů se domnívá, že neomezený přístup k odborným datům není vhodným nástrojem pro komunikaci se širokou veřejností, a proto není potřeba jejich kompletní zveřejňování. Pro spolupráci s co nejširším okruhem zájemců z mimooborových řad je podle nich nejvhodnější různorodá popularizace (prezentace památek *in situ*, weby, srozumitelné publikace, dny

otevřených dveří na výzkumech, archeoparky, přednášky a časté či aktualizované archeologické expozice v muzeích).

Tomasz CYMBALAK

■ Poznámky

6 Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. Dostupné online: <https://www.nid.pl/upload/iblock/315/315cc9bbec9647255ff31544af435d6c.pdf>, vyhledáno 13. 11. 2017.

7 Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14. 10. 2015. Dostupné online: <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2015/1789>, vyhledáno 13. 11. 2017.

8 Załącznik do rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. (poz. 1789). Dostupné online: <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2015/1789>, vyhledáno 13. 11. 2017.

Zveřejňování informací v archeologii – musíme? Můžeme? Chceme?

Právo na informace je zaručeno Listinou základních práv a svobod, přičemž toto právo lze omezit zákonem, pouze jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.¹

Prováděcím zákonem je zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím (dále jen „ZSPI“), přičemž k subjektům, které jsou dle tohoto zákona povinny podávat informace (dále jen „povinný subjekt“), náleží státní orgány, územní samosprávné celky a jejich orgány a veřejné instituce, mimo jiné tedy Národní památkový ústav,² muzea zřizovaná státem, veřejné výzkumné instituce zřizované dle zákona č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích,³ nestátní veřejné instituce zřizované územními samosprávnými celky⁴ a právnické osoby neziskové povahy sledující obecně prospěšný cíl.⁵ Mezi povinné subjekty lze tedy zařadit ve své podstatě všechny subjekty, které mají oprávnění k provádění archeologických výzkumů (dále jen „oprávněné organizace“), s výhradou aplikace výjimek vyplývajících ze zvláštních zákonů nebo přímo ze ZSPI, zejména § 11 odst. 5 písm. b), c) a d).⁶

Omezení práva na informace

Povinnost poskytovat informace se netýká dotazů na názory, budoucích rozhodnutí a vytváření nových informací (§ 2 odst. 4 ZSPI).

Při praktické aplikaci tohoto ustanovení se povinný subjekt nejčastěji ocitne před rozhodnutím, zda vyřizování konkrétní žádosti o informaci nepovede k vytvoření informace zcela nové – pokud totiž požadovaná informace reálně neexistuje, byť by si ji povinný subjekt byl schopen při využití jemu dostupných zdrojů vytvořit, je oprávněn příslušnou žádost o informaci odmítnout. Pokud ale požadovaná informace existuje a povinný subjekt ji musí pouze vyhledat či shromáždit (a to bez ohledu na pracnost a rozsah, které lze promítnout do refundace nákladů dle § 17 ZSPI), jde o pouhé zpracování odpovědi na žádost a povinný subjekt tak musí i učinit.

Jakkoliv se zdá být hranice mezi vytvořením nové informace a odpovědí na žádost jednoduše uchopitelná, není tomu tak. Vezměme si kupříkladu hypotetickou žádost o informaci o pohřebišťích kultury slezskoplatěnické v Královéhradeckém kraji – lze odůvodněně předpokládat, že alespoň jeden z povinných subjektů mezi stávajícími oprávněnými organizacemi disponuje informacemi o sledovaném typu archeologických lokalit. Tyto informace jsou coby samostatné záznamy vloženy do jím vytvořeného a spravovaného informačního systému, reálně tedy existují, ne však v žadatelem požadovaném stavu. Odpověď na prvotní žádost o informaci předpokládá aplikaci dotazu, který jako odpověď vrátí zcela novou, do této doby neexistující kvalitu – jde v tomto případě o novou informaci, nebo jen o pouhé zpracování odpovědi mechanickým vyhledáním určitého typu dat v databázi?

■ Poznámky

1 Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

2 Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 9 As 28/2007-77, publikovaný pod č. 1402/2007 Sb.

3 Adam Furek – Lukáš Rothanzl – Tomáš Jirovec, *Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář*, Praha 2016, s. 40.

4 Ibidem, s. 34.

5 Ibidem, s. 41.

6 Zde uvedený povinný subjekt je z povinnosti poskytnout informace vyvázán, to však neznamená, že tak nemůže učinit v mezích zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), a zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dobrovolně, například na základě licenční nebo podlicenční smlouvy. Viz též Furek – Rothanzl – Jirovec (pozn. 3), s. 558n. Helena Chaloupková – Petr Holý, *Autorský zákon. Komentář*, Praha 2012.